

**Педагогічні умови формування педагогічної компетентності
майбутніх викладачів у процесі змішаного навчання
в закладі вищої освіти**

Криштанович Світлана Володимирівна¹, Криштанович Мирослав Франкович²

Опубліковано	Секція	УДК
20.11.2023	Освіта/Педагогіка	378.14.015.62

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10164449>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Метою дослідження є характеристика педагогічних умов формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів у процесі змішаного навчання у ЗВО. Доведено, що формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів полягає в цілеспрямованому розвитку знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які необхідні для ефективного педагогічного процесу. Визначено, що змішане навчання відіграє ключову роль у формуванні цих компетентностей, оскільки воно об'єднує традиційні методи навчання з цифровими технологіями та онлайн ресурсами. Воно забезпечує платформу для практичного застосування педагогічних знань, дозволяючи майбутнім викладачам випробувати різноманітні методи та підходи в реальному освітньому процесі. Встановлено, що роль змішаного навчання розширюється до розвитку цифрової компетентності, забезпечуючи майбутнім викладачам знання та вміння, необхідні для використання електронних навчальних ресурсів, програмного забезпечення для навчання та інших форм цифрового контенту. Доведено, що воєнний стан накладає додаткові виклики на систему освіти, вимагаючи швидкої адаптації до змінних умов та потреби в забезпеченні безперервності навчання. Сформовано педагогічні умови формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів у процесі змішаного навчання у ЗВО. Виділено основні завдання формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів у процесі змішаного навчання у ЗВО. Визначено, що розуміння перешкод шляху розвитку педагогічних компетенцій може призвести до розробки більш сприятливої політики та програм підготовки викладачів. Встановлено, що у зв'язку з воєнними діями, педагогам доводиться працювати в умовах підвищеної емоційної напруженості та стресу, що вимагає від них високого рівня психологічної підготовки та здатності підтримувати своїх студентів. Педагогічна компетентність у цьому аспекті включає розуміння психологічних аспектів взаємодії зі студентами, які переживають військові конфлікти або стресові ситуації.

Ключові слова: освіта, заклад вищої освіти, майбутній викладач, студент, змішане навчання, компетентність, педагогічні умови.

¹доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського 79013, м. Львів, вулиця Костюшко, 11, <https://orcid.org/0000-0002-2147-9028>

²доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри педагогіки та інноваційної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», 79013, м. Львів, вулиця Степана Бандери, 12, <https://orcid.org/0000-0003-1750-6385>

Pedagogical conditions for the formation of pedagogical competence of future teachers in the process of blended education in an institution of higher education

Abstract. *The purpose of the study* is to characterize the pedagogical conditions for the formation of the pedagogical competence of future teachers in the process of blended learning in the higher education institutions. It has been proven that the formation of the pedagogical competence of future teachers consists of the targeted development of knowledge, skills, abilities and personal qualities necessary for an effective pedagogical process. It has been determined that blended learning plays a key role in the formation of these competencies, as it combines traditional teaching methods with digital technologies and online resources. It provides a platform for the practical application of pedagogical knowledge, allowing future teachers to try out different methods and approaches in real teaching. The role of blended learning has been found to be expanding in the development of digital competence, providing future teachers with the knowledge and skills needed to use e-learning resources, learning software and other forms of digital content. It has been proven that martial law imposes additional challenges on the education system, requiring rapid adaptation to changing conditions and the need to ensure continuity of learning. The pedagogical conditions for the formation of the pedagogical competence of future teachers in the process of blended learning in the higher education institutions have been formed. The main tasks of developing the pedagogical competence of future teachers in the process of blended learning in the higher education institutions are highlighted. It is determined that understanding the barriers to the development of teaching competencies can lead to the development of more favorable teacher preparation policies and programs. It has been established that in connection with military operations, teachers have to work under conditions of increased emotional tension and stress, which requires them to have a high level of psychological preparation and the ability to support their students. Pedagogical competence in this aspect includes an understanding of the psychological aspects of interaction with students experiencing military conflicts or stressful situations.

Keywords: education, institution of higher education, future teacher, student, blended learning, competence, pedagogical conditions

Вступ

Постановка проблеми. Формування педагогічної компетентності у майбутніх викладачів є основою освітнього успіху за різних умов навчання. У закладі вищої освіти (далі ЗВО) все більш поширеною стає змішана освіта, що поєднує традиційне навчання у класі з онлайн-навчанням та змішаним навчанням. Цей зсув вимагає переоцінки педагогічної підготовки, щоб гарантувати, що викладачі здатні ефективно орієнтуватися та інтегрувати різноманітні освітні методології. Актуальність розвитку педагогічної компетентності у цьому контексті неможливо переоцінити, оскільки вона безпосередньо впливає на якість освіти та результати навчання. З розвитком вищої освіти педагогічна компетентність майбутніх викладачів стає ключовим моментом якості та ефективності освіти. Моделі змішаної освіти, що поєднують традиційне очне навчання із платформами цифрового навчання, потребують переосмислення програм підготовки викладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів розкривалися в працях В. Бібік, Н. Глузман, І. Зимня, О. Овчарук, О. Олексюк, О. Пометун, С. Сисоєва, Л. Хоружа, А. Хуторський, та інші. Однак ряд теорій і концепцій що стосується цієї проблеми в умовах змішаного навчання, досі залишаються не розкритими в повній мірі, що і зумовило вибір даної тематики і її сучасну актуальність.

Метою дослідження є характеристика педагогічних умов формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів у процесі змішаного навчання у ЗВО.

Результати

Сутність «формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів» полягає в цілеспрямованому розвитку знань, умінь, навичок та особистісних якостей, які необхідні для ефективного педагогічного процесу. Це означає не тільки оволодіння академічними дисциплінами, але й розвиток вміння критично мислити, емоційної інтелігентності, здатності до самоосвіти та підтримки навчального інтересу студентів. У цьому контексті важливе місце займає здатність до інновацій та адаптації до змінних освітніх потреб і ситуацій.

Змішане навчання відіграє ключову роль у формуванні цих компетентностей, оскільки воно об'єднує традиційні методи навчання з цифровими технологіями та онлайн ресурсами. Воно забезпечує платформу для практичного застосування педагогічних знань, дозволяючи майбутнім викладачам випробувати різноманітні методи та підходи в реальному освітньому процесі. Змішане навчання також сприяє розвитку гнучкості та вміння швидко переходити між різними форматами та стилями навчання, що є особливо важливим в умовах воєнного стану, де регулярні перебої в доступі до освітніх послуг вимагають від викладачів максимальної адаптивності.

Роль змішаного навчання розширюється до розвитку цифрової компетентності, забезпечуючи майбутнім викладачам знання та вміння, необхідні для використання електронних навчальних ресурсів, програмного забезпечення для навчання та інших форм цифрового контенту [1-3]. Це також допомагає викладачам розуміти, як технології можуть використовуватися для створення більш динамічних та включених навчальних досвідів, які відповідають потребам різноманітного студентського складу [4-7].

Формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів у процесі змішаного навчання у ЗВО є надзвичайно важливим і актуальним завданням, особливо в умовах воєнного стану в Україні та глобальних тенденцій цифровізації освіти. Воєнний стан накладає додаткові виклики на систему освіти, вимагаючи швидкої адаптації до змінних умов та потреби в забезпеченні безперервності навчання. Змішане навчання, що включає в себе як традиційні, так і онлайн формати, дозволяє гнучко реагувати на складнощі, пов'язані з переміщенням населення, нестабільністю інфраструктури та потребою у дистанційному доступі до освіти. Цифровізація освіти відкриває нові можливості для освітнього процесу, зокрема у контексті використання електронних ресурсів, віртуальних лабораторій, вебінарів та інших форм інтерактивного навчання [8-10]. Майбутні викладачі повинні оволодіти цими інструментами, щоб ефективно використовувати їх у своїй професійній діяльності. У воєнний час цифрова грамотність і вміння швидко переходити на онлайн-формати стають критичними компетентностями, які забезпечують безперервність навчання та підтримку студентів.

Також, у зв'язку з воєнними діями, педагогам доводиться працювати в умовах підвищеної емоційної напруженості та стресу, що вимагає від них високого рівня психологічної підготовки та здатності підтримувати своїх студентів. Педагогічна компетентність у цьому плані включає розуміння психологічних аспектів взаємодії зі студентами, які переживають військові конфлікти або стресові ситуації.

Педагогічні умови формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів у процесі змішаного навчання у ЗВО представлено на табл.1.

Таблиця 1

Педагогічні умови формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів у процесі змішаного навчання у ЗВО

№	Умова	Характеристика
1	Створення ефективної навчальної програми	Програма повинна бути гнучкою і адаптивною до поточних умов та включати можливості для практичного застосування знань у різних освітніх контекстах
2	Розробка методик навчання	Враховують специфіку змішаного навчання, де важливу роль відіграють самостійна робота студентів, дистанційне навчання та використання онлайн-ресурсів для підвищення якості освіти
3	Забезпечення доступу до сучасних технологій та навчальних ресурсів	Дозволяють майбутнім викладачам ознайомитися з новітніми цифровими засобами навчання та виробити власні стратегії їх застосування
4	Підтримка рефлексивної практики	Самовдосконалення в процесі навчання, що допомагає майбутнім викладачам краще розуміти свої педагогічні сильні сторони та області для розвитку
5	Розвиток міжкультурної компетентності	Особливо у контексті України, де воєнні події впливають на соціокультурний склад студентів та їхнє навчальне середовище

Формування педагогічної компетентності в ЗВО зараз набуває особливого значення, враховуючи воєнний стан в Україні. З огляду на воєнні дії, освітній процес стикається з безпрецедентними викликами, такими як необхідність евакуації та переміщення студентів та викладачів, руйнування інфраструктури та необхідність адаптації до швидких змін умов навчання. У цьому контексті, змішане навчання в ЗВО стає критичним інструментом для забезпечення доступності та продовження освіти. Цифровізація освітнього процесу, яка активізувалася як відповідь на воєнну кризу, вимагає від майбутніх викладачів розвитку нових навичок та глибокого розуміння того, як технології можуть підтримувати і покращувати навчання. Від майбутніх викладачів вимагається не тільки володіння сучасними технологічними засобами навчання, а й здатність до швидкої адаптації педагогічних методів до змінюваних умов. Вони повинні бути готові до роботи в умовах, де традиційні освітні методи можуть бути недоступні чи неефективні. Також, педагоги повинні розвивати в собі здатність витримувати стрес та відновлюватися після травматичних подій, які стали частішими під час воєнного стану.

Завданням є також розвиток цифрової грамотності студентів, щоб вони могли впевнено використовувати цифрові інструменти в освітньому процесі. Це включає навчання використанню спеціалізованого програмного забезпечення, онлайн платформ для комунікації та інших інтернет-ресурсів. Практична підготовка має включати

реальну взаємодію з навчальним середовищем через стажування та педагогічну практику, які дозволять застосувати теоретичні знання у викладанні.

Основні завдання формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів у процесі змішаного навчання у ЗВО представлено на табл.2.

Таблиця 2

Основні завдання формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів у процесі змішаного навчання у ЗВО

№	Завдання	Характеристика
1	Розвиток цифрової грамотності	Забезпечення того, щоб майбутні викладачі могли ефективно використовувати цифрові інструменти та ресурси у своїй практиці
2	Практична підготовка	Організація стажувань та практичних занять, які дозволяють майбутнім викладачам реально застосовувати теоретичні знання в реальних навчальних ситуаціях
3	Міжкультурна освіта	Підготовка до роботи в багатокультурному освітньому середовищі, зокрема в умовах, які змінені воєнним конфліктом, вимагає від викладачів здатності до розуміння та врахування культурних відмінностей і соціальних потреб студентів
4	Управління класом та інноваційні педагогічні стратегії	Освоєння методів ефективного управління класом та впровадження інноваційних навчальних підходів

Емоційна чуйність та підтримка студентів, які можуть мати різний рівень впливу війни на своє життя, стають невід'ємною частиною педагогічної діяльності. Розвиток такої компетентності допомагає створити безпечне та підтримуюче середовище для навчання. Педагогічна підготовка в ЗВО також має включати розуміння та використання інструментів цифрової грамотності, щоб викладачі могли керувати онлайн-платформами та забезпечувати студентам доступ до якісних освітніх ресурсів.

Висновки

Ключові умови формування педагогічної компетентності майбутніх викладачів у процесі змішаної освіти у ЗВО багатогранні та взаємозалежні. Цей процес вимагає плавної інтеграції теоретичних знань із практичним досвідом викладання, щоб викладачі були добре підготовлені до роботи у сучасній групі. Досягнення технологічної

майстерності також має значення, оскільки цифрова грамотність становить основу змішаного освіти. Рефлексивна практика є ще однією життєво важливою умовою, за якої викладачі постійно аналізують і вдосконалюють свої підходи до навчання.

Досвід змішаного навчання має вирішальне значення для підготовки майбутніх викладачів до управління груповою динамікою та створення інтерактивного середовища навчання. Це доповнюється розвитком навичок педагогічного проектування, які необхідні для створення навчальних програм, що ефективно інтегрують онлайн- та офлайн-модальність навчання. Не менш важливим є розвиток оціночної грамотності, що дозволяє викладачам оцінювати успішність студентів у різних освітніх форматах.

Розуміння культурних нюансів та демонстрація інклюзивності мають вирішальне значення для задоволення різноманітних потреб студентів у глобальному середовищі навчання. Крім того, глибоке розуміння політики та нормативної бази, що регулює змішану освіту, гарантує, що майбутні викладачі зможуть орієнтуватися у правових та етичних аспектах своєї професії.

Заглядаючи у майбутнє, дослідження у цій галузі могли б глибше вивчити ефективність змішаної освіти у підготовці викладачів шляхом проведення поздовжніх досліджень, які спостерігають за кар'єрними траєкторіями педагогів, які пройшли навчання в умовах військових дій. Дослідження, присвячені розробці навчальних програм, можуть пролити світло найбільш вигідні комбінації методів навчання. Вплив нових технологій на педагогічну компетентність є ще однією перспективною областю досліджень, що потенційно відкриває нові можливості викладання та навчання. Міжкультурні порівняння могли б пролити світло на передовий досвід у всьому світі та розкрити діапазон компетентностей, необхідних у різних освітніх контекстах. Розуміння перешкод шляху розвитку педагогічних компетентностей може призвести до розробки більш сприятливої політики та програм підготовки викладачів. Нарешті вивчення інноваційних методів оцінки, адаптованих для змішаного середовища навчання, може дати нове уявлення про те, як найкраще вимірювати і розвивати педагогічні компетентності.

Список використаних джерел

1. Boychuk, Y., Novikova, V., Opanasenko, Y., Olena, K. ., & Kostina, V. . Pedagogical conditions for the introduction of blended learning technologies in ukrainian higher education institutions. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 14(3), 2022, 32-50.
2. Bilotserkovets, M., Fomenko, T., Kobzhev, A., Berestok, O., Shcherbyna, Y., Krekoten, O., & Kurinnyi, A. Dual Nature of Students' Knowledge Formation in the Pandemic Period: Pedagogical and Psychological Aspects. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13(3), 2021, 246-261.
3. Boychuk, Y. D., & Kazachiner, O. S. Developing Teachers' Inclusive Competence by Means of ICT in Postgraduate Education. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(1), 2021, 373-397.
4. Jovanova-Mitkovska, S., & Hristovska, D. Contemporary teacher and core competences for lifelong learning. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 28, 2011, 573-578.
5. Nortvig, A.-M., Petersen, A. K., & Balle, S. H. A literature review of the factors influencing e-learning and blended learning in relation to learning outcome, student satisfaction and engagement. *Electronic Journal of E-Learning*, 16(1), 2018, 46-55.
6. Schipor, M.-D., & Duca, D.-S. On-site vs Online Teaching: Challenges and Coping Strategies. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 13(1Sup1), 2021, 123-136.

7. Zee, M., & Koomen, H. M. Y. Teacher Self-Efficacy and Its Effects on Classroom Processes, Student Academic Adjustment, and Teacher Well-Being: A Synthesis of 40 Years of Research. *Review of Educational Research*, 86(4), 2016, 81-1015.
8. Liashenko, I., & Hnapovska, L. Blended Education: Patterns of Implementation at Sumy State University. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 11(3), 2018, 141-162.
9. Dearnley, C. Student support in open learning: Sustaining the process. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 4(1). 2003.
10. Kryshchanovych, S., Inozemtseva, O., Voloshyna, O., Ostapiovskaya, I., Dubrova, O. Modeling the effective digitalization of the education management system in the context of sustainable development. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, Vol. 18, No. 5, 2023, pp. 1507-1514.